

Endring av torturmetoder; anvendelse av seksuelle overgrep mot mannlige politiske fanger skaper nye utfordringer i psykisk helsearbeid

FAGARTIKKEL

Mozafar Amini

Mozafar.amini@tele2.no

Formålet med artikkelen er å foreta en kritisk analyse av en ny torturmetode «seksuelle overgrep» mot fanger. Dette er i ferd med å etablere seg som en ny form for krenkelse. Jeg legger fokus på endringen fra en naturvitenskaplig orientert tortur metode til en mer samfunnsvitenskaplig metode. En metode som ikke bare ødelegger individet, men fratrar ham hans kulturelle støtte. Metoden «ærekrenker» og gjør mennesket «ansiktsløst». Den ansiktsløse bærer med seg skammen. Implementering av denne metoden skaper en ny klientgruppe, som må leve med en anonym historie de aldri kan snakke om. Jeg hevder at de tradisjonelle torturformer ikke lenger ga det resultatet som torturutøveren ville oppnå. Derfor var de nødt til å endre sine metoder, utvikle en metode som for alltid objektiviserer en person, hans nærmeste og deres nettverk. En metode som er ekstra vanskelig å identifisere kroppslig hos offeret. Til slutt vil jeg si noe om psykisk helsearbeidere i møte med torturofre og seksuelt mishandlede fanger, og de nye utfordringer som denne klientgruppa er i en behandlingssituasjon i eksil.

Innledning

Torturutøvelsene i Irak har skapt diskusjoner i verden etter medias søkelys på handlingene. Diskusjonene har vært mer av politisk art enn av medisinsk og psykologisk art. Derfor gir denne diskusjonen etter min mening mer næring både til terrorister, politikere og fundamentalister rundt i verden enn til fagfolk og forskere. Hovedhensikten med artikkelen er å utfordre psykisk helsearbeidere til å øke sin kompetanse rundt dette viktige teamet og klientgruppen. Jeg har også et ønske om å skape diskusjon blant leserne om denne endringen i torturmetoder og vitenskapens rolle i dette.

Artikkelen er basert på forfatterens egne livserfaringer som aktivist under et paramilitært

regime, og mange års klinisk og klient arbeid som psykiatrisk sykepleier med torturofre i eksil. Ofrene er fra land i Midt- Østen, Asia, Afrika, og Balkan. I den første del av artikkelen, som er en mer narrativ beskrivelse, vil jeg redegjøre kort for hva tortur er. Deretter prøve å beskrive hensikter som står bak torturhandlingene, og hvordan tortur kommer til uttrykk hos maktutøver og torturoffer.

Dels trekker jeg på mine egne erfaringer fra feltet som tidligere fange og som medlem av et samfunn der tortur av politiske fanger er velkjent, og som observatør av fangenes liv etter frigjøring og tilbakevending til samfunnet. Dels egen jobberfaring etter mange års arbeid med folk som lider av posttraumatisk

stresslidelse og psykososiale problemer etter krenkelse og tortur.

Hva er tortur?

Begrepet tortur er politisk ladet og kan defineres som systematisk og hensynsløs påføring av lidelse fra en person (torturisten). Personen kan handle på egen hånd eller etter ordre fra myndigheter eller maktthavere. Hensikten er å tvinge en annen person (torturofferet) til å gi opplysninger, svekke vedkommendes integritet og spre frykt i gruppen eller samfunnet personen tilhører (Lavik, 1991). Metodene har utviklet seg de siste 20 årene, avhengig av hvor man befinner seg i verden. De siste årene har metodene hatt til hensikt å ikke etterlate spor på kroppen. Seksuell mishandling utføres for å kontrollere og ydmyke fanger. Ikke bare der og da, men for resten av livet. Denne typen av adferd er en sadistisk handling som påtvinges fanger enten alene i et rom eller mens andre ser på.

I den siste tiden har seksuell ydmykelse og seksuell tortur blitt mer og mer vanlig og benyttes flittig verden over. Fellestrekkene ved alle torturmetodene er å undertrykke både individet og hans kulturtilhørighet og verdier. Barth (1994) definerer *kultur* som mengde av verdier eller kunnskaper som er forskjellig fordelt i en befolkning.

Hvordan kan et menneske torturere et annet menneske – hvem er den andre?

Når den andre ikke er som meg selv, da kan jeg gjøre hva som helst med ham (Wifstad, 1994).

Hvis de var lik oss, da var de ikke lenger de andre. Så lenge som de «andre» eksisterer, betyr det at vi er forskjellige. Ikke likeverdige, ikke lik status og ikke likt respektert.

Vi kan si at merkelapper som blir brukt på folk; f. eks. gode, onde, hvite, svarte, fattige, rike, rene, urene, narkomane, alkoholikere, flyktninger, terrorister er for å gjøre mennesker fremmede, fremmed for alle som ikke er som en selv. Slik kan makten utøves lettere og grovere. Det handler om muligheten til å umyndiggjøre en myndig person.

Det er det samme prinsipp som gjelder når noen påfører andre lidelser i form av tortur. Hvis man studerer torturofrene rundt i verden, ser man at alle ble arrestert under en tittel, et kallenavn. Eksempler kan være: Jøder – kommunister – muslimer – krigere – opprørere – politiske aktivister – terrorister.

Med slik merkelapp, er de allerede plassert som tapere. De er plassert som onde, noe som skal utrykkes. Torturisten plasserer seg på den gode siden. I Islam heter de onde «Måshrek» (de som enten ikke tror på Gud eller ikke tror på Islam) eller «djevler». I andre religioner kalles de Guds fiender, vanntro, hedninger. I en politisk tilnærming de bli kalt opposisjonelle, frigjøringskjemper, nasjonens fiender eller terrorister.

I kampen mot terrorister gis diktatorer rundt i verden mer makt som muliggjør tortur mot en gruppe av mennesker i fengsel, de politiske fangene. De torturerer fanger som etter makt-havernes definisjon er terrorister, men verden rundt vet at mange av dem er frihetskjemper, eller geriljasoldater som kjemper mot et diktatur. Når noen omtales som terrorist muliggjøres en omtale av disse som ikke lik oss. Når et menneske blir gjort til objekt på dette viset, berøves også dette menneskets frihet (Skjervheim, 1979). Når de har tatt bort denne friheten, er det ikke vanskelig å finne noen som vil utøve voldshandlingen. Først

blir fanger definert som «den andre», til Guds og nasjonens fiende. Deretter er det lett for torturisten å bruke Guds makt og nasjonens følelser for å skade, torturere og drepe.

Bruk av bind for øynene

Tortur skjer ofte i et lukket rom hvor fangene har bind for øynene. Dette har etter min mening to hensikter. For det første: den som har bind, skal ikke få mulighet til å kunne observere omverdenen. Personen blir forsvarløs og hans beskyttelsesevne blir sterkt redusert. Angsten er stor og ubegripelig. Man vet ikke hvor og hvordan slagene kommer, rommet blir trangt og presset er stort. Man har ingen sjanse til å fantasere om det gode eller det positive i livet.

Den andre hensikten er for å beskytte torturisten, og redusere deres angst for å kunne forsette med de voldelige handlingene. Torturistens angst blir større og enda sterkere hvis det blir øyekontakt mellom torturisten og offeret. Det er noe med magiske *ansiktet*. Emmanuel Levinas (2004) beskriver en fundamentaletikk der han fokuserer på ansiktets etikk og ansiktets betydning. Den annens ansikt appellerer til oss og forplikter og ansvarliggjør oss gjennom å vekke vår etiske bevissthet. Dette ser vi også ved henrettelse av fanger hvor ansiktet blir tildekket. Et dekket ansikt er ikke lengre et ansikt, ikke heller en person og ikke en identitet. Når ansikt gjøres ansiktløst blir subjektet et objekt og da er kampen tapt for fangen.

I mange tilfeller er lege eller annet helsepersonell med og bestemmer mengde og hvor lenge torturen kan vare (Sveaass & Høyersten, 1988). Ny teknologi blir brukt og erfaringer fra praksisfeltet blir referert til produsentene av torturhjelpemidler. De sender ofte folk

over grensene for å lære nye metoder og teknikker.

Fangene står på så lenge de har håp. Håp om frihet, håp om fred, håp om en verden uten vold, uten krig. En verden som har plass for alle. Mange tåler store påkjenninger uten å gi opp. De holder håpet oppe og venter på den dagen da dørene åpnes og de skal komme ut som helter.

Torturistene gjør alt de kan for å knuse fangene. De vil ikke ha helter. En fange som gir opp håpet sitt, er ferdig. Han har ingen motstandskraft og ikke kontroll over sine egne følelser. Det er vanlig å sette familiemedlemmer under press for å knekke fangene. En fange som har tapt kampen går ved løslatelse ut av fengselsdøren med hodet ned, med skam og skyldfølelse, og et hode fullt av hevner og ofte selvmordstanker. Det er det makthaverne vil, nemlig å frata dem selvrespekten. Skam og ære er to begrep som er knyttet til hverandre i et gjensidig forhold her.

Hva er vi vitner til?

Det som skjedde med fanger i Abu Ghraib fengselet (Irak), i Guantanamo basen og som fortsatt skjer, er av samme art som i tidligere Jugoslavia i forbindelse med borgerkrigen 1991 – 1995. De rene må vernes overfor truslene fra de urene. Den bosniske kvinnen blir tvunget til å føde et serbisk barn. Hun ble voldtatt mens mannen hennes og ofte resten av familien ble tvunget til å være vitner. Vitner til krenkelse, «ondskap» uten å kunne beskytte sine (Wyller, 2001).

Laustsen (1998) beskriver forholdet slik: «Når hans mannlighet definert både religiøst og kulturelt i forhold til hans evne til å beskytte kvinner, barn og gamle blir således avgjørende

krenket. Resultatene er en følelse av skam og avmektighet som igjen resulterer i en splittet og ødelagt familiestruktur og mer generelt med en ødeleggelse av den bosniske identitet» (s. 8). Og slik destruerer man identitet.

I Irak var det ikke bare familien som var vitner. Ved hjelp av media og elektroniske hjelpemidler ble det både arabiske samfunnet, og verden vitner. Vi ble i vår egen stue vitner til seksuelle overgrep mot menn i fangenskap. Det var en offentliggjøring av torturmetoden for første gang. Hensikten med den type atferd er etter min mening å ødelegge nasjonens verdier og respekt, som alltid er drivkraften i frigjøringsbevegelser verden rundt.

Ved starten av krigen husker vi fire nakne irakere som ble jaget av amerikanske soldater gjennom gatene med «tyv» skrevet på brystet. Var dette for å straffe tyvene, eller var hensikten å undertrykke en nasjon eller en mannlighet i en mannsdominant kultur?

Når en person ut i fra sin kulturtilhørighet blir såret, mister han ansikt, deretter blir han avmektig og gjort verdiløs.

Ideologiene bak alle handlingene som soldatene har gjort i fengsel i Irak, Guantanamo og andre fengsel tyder etter min mening på at de bevisst og planlagt ville undertrykke mannsrollen, både i samfunnet, i relasjon til seg selv, til familien og ikke minst til kulturen. Fanger tvinges til å være nakne. De blir utsatt for seksuelle overgrep og berøring av både mannlige og kvinnelige voktere eller dyr mens ansiktet er dekket. Slike handlinger ødelegger familiebånd som er viktig i et kollektivistisk samfunn, gjennom å frata den ære og respekt en mann har både i hjemmet og i stor samfunnet. Slike handlinger ødelegger egenver-

det og den personlige integriteten. Dessuten vil det påvirke de kulturelle diskurser som handler om beskyttelse, trygghet og identitet som er grunnleggende for folkehelsen.

Faren er at diktatorer lett kan gjemme seg bak begrepet terrorist, og utnytte begrepet for å humangjøre tortur. De demokratiserer sin umenneskelige handling mot sine motstandere. Vi er alle enige om at forbryteren må straffes uansett hvem det er og hvor de befinner seg. Vi må også bli enige om at tortur ikke er straff. *Tortur må forstås som tortur og ikke noe annet.* Når det gjelder de forente nasjoner, er forbudet mot tortur formulert i erklæringen om de universelle menneskerettigheter av 1948. Det mest tydelige og forpliktende er FNs menneskerettighetskonvensjon mot tortur (Lavik & Sveaass, 2005). Vi ser at lignende ondskap (seksuell overgrep mot fanger) har funnet sted både i Afghanistan og i andre fengsler verden rundt. Noen steder er det ikke voktere eller torturutøvere selv som voldtar politiske fanger, men de lar kriminelle fanger voldta dem. Dette skjer enten mot betaling eller mot andre goder.

Hvordan mister offeret sin integritet?

Begrepene skam og ære er sentrale verdier i et kollektivistisk samfunn. De er ofte knyttet til kultur og kjønn. Familiens sosiale status er avhengig av det å kunne beskytte sine familiemedlemmer, også seksuelt. Dersom et medlem av sosiale kollektivet gjør noe eller blir tvunget til å gjøre noe som ikke er sosialt akseptabelt, kan konsekvensen ramme hele familien. Utstøtelse, isolering, vold og selvmord er vanlige reaksjoner etter slike hendelser.

Forståelse er alltid et kontekstuel fenomen. Det vil si forståelse krever at vi kjenner den

konteksten som meningen hører til, og som den eksisterer i kraft av.

Hvis vi prøver å forstå andre gjennom våre egne begreper, har vi fratatt den Andres Annetthet (Wyller, 2001). Ut i fra en slik tenkning må en prøve å forstå begrepene skam og ære og ikke minst menneskene som bærer disse.

I et kollektivistisk samfunn, arver medlemmer både æren og skammen. Kulturell undertrykkelse gir sterke reaksjoner, som kan forer til at offeret miste sin integritet. Hvordan reaksjonene kommer til å utvikle seg hos seksuelt torturerte fanger, deres familier og barn er det forsket lite på.

Her man kan diskutere medias holdning. Er det etisk forsvarlig å vise deres ansikt som innslag på TV, eller i avisen? Hva med deres familie? Hva med den neste generasjon som er vitner?

Tausheten forteller

- Når jeg går forbi noen eller prater med andre eller deltar i noe sosialt samvær er jeg alltid redd. Angsten er så stor at jeg aldri kan se dem jeg prater med i øyene. Dette gjelder mine nærmeste også.
- Jeg har flyttet til en annen kant av landet for å starte på nytt, men dette har ikke hjulpet. Jeg kan ikke flytte fra meg selv. Det de har gjort med meg, følger meg.
- Smerten er stor og ubegripelig. Den brenner meg innvendig. Jeg lever i helvete. Jeg vet ikke hvor Gud er.
- Jeg bærer med meg en historie som jeg aldri kan være stolt av. Jeg kan ikke rømme fra den, hvor jeg går, er den der før kommer jeg inn.

- Smertene er ikke kroppslige, men jeg vet ikke, kanskje de er sjelelige, og de usynlige sårene lar meg ikke fungere normalt.
- Jeg lever med en våken vulkan i hodet, den skriker og varmer, jeg er redd når den er stille – jeg vet at det ikke er min skyld, men den er der, jeg sitter på den.

Ovennevnte beskrivelser er bearbeidet og er basert på forfatterens egen forståelse både fra private samtaler og samtaler i arbeidssammenheng med tidligere fanger. Historiene kan ikke spores tilbake til enkeltpersoner.

Skamfølelsen øker sterkt hos seksuelt torturerte om han i tillegg har gitt opplysninger til torturisten. Han blir tvunget til å bære skammen over all ondskap som han er utsatt for. Logisk sett skal voldtektsmannen føle skammen, slik er det ikke i praksis. Vi vet fra studier i Norge (Andersen, 2001) og andre land (Russell, 1984) at det ikke er overgriperen som plages av skammen, men offeret. Dette har med avmaktfølelse å gjøre. Offeret kan ikke glemme den individuelle og kulturelle maktesløsheten. Som del av egen forsoning og konsekvensen av dette i offerets fremtidig liv kan man se at skamfølelsen er dominerende. Skam over det å miste ansikt, skam over det å ikke kunne lengre være den han var, skam over det å være en uverdigg person både religiøst og kulturelt, og skammen over de levende minnene om å bli voldtatt.

Den religiøse og kulturelle skammen er tung. Gapet mellom en kollektivisert ære og en individualisert skam er stor. Det handler om «tilintetgjøring» av seg selv, fordi skambegrepet er kulturelt formet (Lutz & Lughod, 1990). I slike tilfeller er det behandlerens oppgave å styrke offers «ego». Dette kan skje ved å møte offeret med et helhetlig mennes-

kesyn hvor følelser, kropp og livshistoriene utgjør et hele. Det må skapes en støtte som kan hjelpe til bevisstgjøringsprosesser, der individet styrker sin personlighet og videre kan utvikle sine egne ressurser (Antonovsky, 1991). Gjennom denne prosessen kan det skapes ny forståelse av de smertefulle livshendelser og erfaringene. Målet med prosessen er å gjenerobre makten og den kontrollen personen hadde over sitt liv før voldtekten eller undertrykkelsen fant sted.

Fra makt som begavelse og ressurs til avmakt som følelse av ansiktløshet

Å bli seksuelt voldtatt som del av torturen handler om en hendelse som gjør en maktesløs. Dette fører til passivitet og reduserer samhandlingsevnen hos offeret. Personens mentale helse vil bli såret, selvtilliten blir skadet. Torturisten utsetter offeret for en situasjon som ikke er selvpåført. Dette gjør at offeret er i stand til å få følelse av urenheter om seg selv. Dette handler om makt. Makt som undertrykker og tvinger, makt som fratager offerets frihet og indre fred. Makt som hindrer personlig vekst og innsikt.

Voldtekt er voldtekt uansett hvor og under hvilken omstendighet det skjer. Det er mange likhetstrekk når det gjelder konsekvensene etter voldtekt som terrormiddel, tortur og voldtekt generelt. Det vil si ved hjelp av denne trussel holdes en i en tilstand av frykt. Forskjellen er at voldtekt som tortur er en metode for å oppnå andre mål. Det vil si ved hjelp av metoden tvinger en til å gi informasjon som kan utsette andres liv i fare. Voldtekt brukt som tortur får et tydeligere samfunnsmessige og politisk siktemål.

Det jeg ser i min kliniske praksis arbeid med flyktninger er at individer som er utsatt for

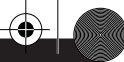
krigshandlinger, tortur, overgrep og vold lider av både smerte og avmaktfølelse som er påført av andre uten at de kan saksøke noen. Ofte hører jeg at de sier dette er min «skjebne». Om det er en form for selvforsvar, eller et tegn på akseptasjon av hendelsen er vanskelig å forstå. I mange religioner er betydningen av skjebnen slik at det er Guds vilje.

Slike forståelser hjelper ofte offeret til å gå videre i livet. Det vil si beveger seg fra en offerrolle til en aktiv aktørrolle. Det vi vet er at disse menneskene aldri vil bli kvitt sårene etter overgrepene og hendelsene de har vært utsatt for. Det viktigste vi kan gjøre er å gi dem håp og styrke i troen på seg selv. Dette handler om å hjelpe individet til å realisere sine evner og kompetanse til å kunne yte sitt bidrag til samfunnet slik han har gjort tidligere. Ber de om hjelp? Erfaringer viser at svaret er nei.

Samfunnsvitenskapens bidrag til utvikling av torturmetoder.

Samfunnsvitenskapen forstår mennesket som et handlende, kulturelt, sosialt, biologisk og åndelig vesen. Denne forståelsen blir med dagens torturmetoder brukt som grunnlag for å bryte ned et menneske, hans nærmeste og å krenke menneskeverdet. Slik blir et handlende menneske en passiv tilskuer i det samfunnet han tilhører.

Under endringen av torturmetode har det skjedd et rolleskifte mellom naturvitenskapen og samfunnsvitenskapen. Samfunnsvitenskapen har i dag fått en mer aktiv deltagende rolle. Psykologer og psykiatere er offentlige ansatte i mange fengsel. De er tilstede under avhørfasen. De deltar aktivt i valg og utprøving av torturmetoder med hensikt å skape uhelse og ubehag hos fangene. Jugoslavia kan

være et godt eksempel. Der har psykiatere, psykologer og antropologer direkte og indirekte stått bak torturmetodene ved å gjøre en nasjon æreløs ved hjelp av seksuelle overgrep mot innbyggere.

Antonovsky (1991) nevner tre faktorer som er avgjørende for følelse av sammenheng og dermed for høy mestringsevne. Disse er *Comprehensibility* (forståelighet), å ha oversikt i en vanskelig situasjon og skaffe oversikt over nåværende muligheter. *Manageability* (håndterbarhet), å kunne kontrollere og håndtere egen situasjon. Det handler om å vinne større makt og kontroll over hverdagen. *Meaningfulness* (meningsfullhet), den eksistensielle dimensjonen må ikke mistes av syne. Å skape eller holde fast ved meningen.

Tortur fratrar disse faktorer fra fanger. Det vil si de gode følelser en kan ha i hverdagen. De følelsene som øker trivsel og indre glede. Det som styrker fangers helse. I motsetning til dette utsetter de fanger for sykdomsfrembringende faktorer, for eksempel følelse av æreløshet, uverdighet og maktløshet.

Torturistens bruk av utvalgte metoder, ødelegger fangenes mestringsevne ved å frata deres følelse av tilhørighet og sammenheng.

Ulik fagbakgrunn og tilnærming skaper ulike rammer for vår forståelse, vår fortolkning og vår handling som behandler. Ser vi på torturofferet i behandlingsrommet som bare et offer (objekt), slik torturisten så på de i fangerskap, og eller som en diagnose slik mange behandlere med en bio – medisinsk tilnærming ser, eller ser vi personen som et handlende vesen (Schön, 1987). Hvis vi ser på individet som et handlende vesen skal ikke individet reduseres til et offer, men sees på

som et menneske som i oppriktighet, berørt-het og åpenhet søker forandring.

Psykisk helsearbeidere i møte med torturoffer og seksuell mishandlede fanger

Torturoffre som er seksuelt misbrukt er en gruppe som burde hatt behandling for sine smerter og krenkelse, men de får det ikke, fordi de ikke ber om det. På den andre siden er heller ikke psykisk helsevern i stand til å fange opp denne klientgruppen slik det fremstår i dag. Denne gruppen isolerer seg ofte i sitt eget eksil. Psykisk helsearbeidere må gjøre seg mer synlig både i behandling og i helsefremmende – forebyggende helsearbeid (Hauge & Mittelmark, 2003). De må stå side om side med det medisinske faget i klinisk arbeid med de som har vært utsatt for seksuelle overgrep og tortur i fangenskap. Slik kan vi få bedre resultater av behandlingen innen dette området.

Vil vi forstå et annet menneske, må vi klare å gripe hva som gir mening hos han. Det er følelse av sammenheng som gir mening, og forståelsen av meningen gir mulighet til å forstå både fenomenet og konteksten. Dette skjer ved hjelp av en spiraltenkning og ikke en sirkeltenkning. I en slik spiraltenkning og forståelse vil jeg tro både behandler og klienten er aktive handlende deltagere. Der makten er delt likt og begge tar de kulturelle aspektene i betraktning skapes et meningsfullt terapeutisk rom for samhandling. All endring og utvikling skjer i dette rommet.

Relasjonsfaktorer i terapeutisk arbeid:

De naturvitenskapelig baserte behandlingsformene som i dag er dominerende, kan ikke alene være tilstrekkelig i møte denne nye klientgruppen. Kanskje en av årsakene til at

det er vanskelig å behandle denne type klienter ligger i den dominante maktposisjon som den naturvitenskapelige tilnærmingen har. Er behandlingen å medisinere klientene og behandle symptomer? Det er viktig og fokusere på klientens evner og ressurser. Behandleren må hjelpe klienten til det å få en oversikt over livets elv og synliggjøre muligheter han har.

Jeg vil tro at hvis en behandler møter sin klient med en forståelse om at han må gjenvinne sine kulturelle, sosiale, åndelig tapte roller ved hjelp av tilpassede behandlingsmetoder, kan resultatet av behandlingen blir bedre enn den er i dag.

Under vil jeg nevne noen viktige punkter som kan hjelpe deg i en behandling situasjon.

- Ikke alle psykiske plager hos flyktinger og innvandrere kan forklares eller behandles ut i fra en bio-medisinsk forståelsesmodell
- Behandlingsmetoden må dreie seg stort sett om psykoterapeutisk arbeid
- Behandlingen kan ta lang tid, ikke ta raske beslutninger
- Ofte er det sammensatte problemer, jobb tverretattlig / tverrfaglig
- Det er viktig å ta hensyn til kjønn. Mange snakker ikke om sine smerter og ubehag med motsatt kjønn
- Vær til stede under samtalen og les mellom linjene. Ikke press noen til å snakke om sine vonde opplevelser. Skap en følelse av trygghet og respekt gjennom dine handlinger, de forteller
- Husk at i noen tilfeller har helsepersonell deltatt i torturen. Noen fengsler bruker kodenavn: Torturrommet heter klinik-

ken eller undersøkelsesrommet, torturisten heter doktoren, torturmetodene heter undersøkelser

- Møtet med helsetjenesten kan være en byrde. Behandlingen kan bli undertrykkende, eller føles som et avhør
- Husk at seksuell tortur ikke etterlater synlige spor. Vær nøye med de usynlige smertefulle sår
- Ikke åpne opp sår du ikke kan bandasjere.
- Vær oppmerksom på spenninger mellom makt og avmakt i samtalen og relasjonen mellom deg og din klient.
- Ta hensyn til kulturen, den har stor påvirkning både på å forstå og forme sykdom, ved fortolkning av symptomer, ved måten folk presenterer sykdom på, og ved legitimering av lidelse og smerte.
- Pek på valgmuligheter, la personen ta styringen over eget liv
- I riktig tid, og ved samtykke fra klienten, tenk familierapeutisk tilnærming, slik at familien kan delta i behandlingen.
- Bruk god tolk og forbred deg nøye før samtale.
- Det er ingen garanti for at det du sier og det tolken oversetter og klienten hører, bli forstått slik som du mener og tror. Prøv alltid å dobbeltsjekke at dere har samme forståelse og snakker om samme tema.

Avslutning

Et samfunn som rammes av torturhandlinger risikerer å bli ødelagt. Slike samfunn er meget usikre steder å leve. På lengre sikt fører det til oppløsning, mer intern vold og hat både i nære og fjerne relasjoner. Som Zygmunt Bauman (2005) sa i Oslo «Våre handlinger påvirker livsvilkår til folk tusenvis av mil unna og langt fram i tid. Handlingene påvirker folk vi aldri vil møte og aldri vil se»(s. 16–17).

Vi snakker om menneskerettigheter med store bokstaver og snakker om mennesket som en helhet. Vi roper høyt om sivilisasjon og skriver under protokoller. Vi sa: «Helse for alle» i 2004. Men ser vi hva vi gjør med folkehelsen gjennom våre handlinger? Hva med ansvaret og etikken? Jeg tror vi alle har bind for øynene. Vi vil ikke se hva vi selv gjør med «den andre». Torturen i verden angår oss alle (Genefke, 1986).

Litteratur

- Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Andersen, T. H. (2001). *Tause menn – seksuelle overgrep mot gutter i kristne miljøer*. Oslo: Verbum.
- Barth, F. (red.) (1994). *Manifestasjon og prosess*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bauman, Z. (2005). «Den lange omvegen». *Klassekampen* 16. september.2005.
- Genefke, I. K. (1986). *Torturen i verden – den angår oss alle*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hauge, H. A., & Mittelmark M. B. (2003). *Helsefremmende arbeid i en brytningstid*. Oslo: Fagbokforlaget.

- Laustsen, C. B. (1998). *Politiske identiteter og identitetspolitikk i det forhenværende Jugoslavien*. Ph.D. prosjektbeskrivelse. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Lavik, N. J. (1991). Om tortur – omtale av Otto Doerr-Zegers. *Linjer* (1), 3–4.
- Lavik, N.J., & Sveaass, N. (2005). *Politisk psykologi*. Oslo: Pax forlag.
- Levinas, E. (2004). *Den annens humanisme*. Oslo: Aschehoug
- Lutz, C., & Abu Lughod, L. (red.) (1990). *Language and politics and emotion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Russell, D. (1984). *The politics of rape. The victim's perspective*. New York: Stein and Day.
- Skjervheim, H. (1979). *Deltakar og tilskodar*. Oslo: Tanum – Norli.
- Schön, D.A. (1987). *Educating the reflective practitioner*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Sveaass, N., & Høyersten, J. (1988). Leger i samarbeid med militærdiktatur. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, (25), 612–613.
- Wifstad, Å. (1994). Møtet med Den Andre. Om ekspertkunnskapens grenser. *Tidsskrift for den Norske Lægeforening* (30), 3678–80.
- Wyller, T. (red) (2001) *Skam – perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne*. Bergen: Fagbokforlaget.

Summary

Mozafar Amini

Changing Trends in Torture: Systematic Sexual Abuse against Male Political Prisoners Creates New Challenges for Mental Health Care

The aim of this article is primarily to critically analyze a new method of torture, «sexual abuse» of male prisoners. This method is seen as a new trend in the world of torture. The article explores and analyzes this trend which is becoming more established and which represents first and foremost, defamation of character and individual identity in various forms. The face of torture in general has changed from being «scientific,» meaning that medical professionals and or technicians were present or actively participated in torture, to more culturally or socially-based torture methods. The socially/culturally based methods destroy not only the individuals physically, but deprive them of cultural support, destroy their honour, pride, and self-respect. This in turn makes the victims «faceless». The faceless victim is burdened with shame. The implementation of this method therefore creates a new group of clients/patients with a secret and shameful past that they feel they can never talk about or share. I believe, and the article shows, that traditional forms of torture seemed to be no longer producing the desired effect that the torturers intended. They sought a new approach to torture, one that would be more effective, a method that would permanently destroy and damage a person, his or her family, and their social network in their local community. This method is exceptionally difficult to expose because it leaves no physical marks or scars on its victims. This article shows the role of science in traditional and new methods of torture. It also explores the new challenges for mental health professionals in their work with torture victims in exile.